

Filip Galović
Zagreb

GOVOR MJESTA POSTIRA NA OTOKU BRAČU U POEZIJI IVE MARKOVIĆA KORE

UDK 811.163.42'282(497.583Postira)
Rukopis primljen za tisak 21. 10. 2024.
Izvorni znanstveni članak
Original scientific paper

U radu se na fonološkoj i morfološkoj ravni analizira jezik zbirke pjesama *I blidi, blidi višta* Ive Markovića Kore, autora iz mjesta Postira na otoku Braču, koji je poeziju pisao svojim materinskim govorom. Premda je o čakavskim govorima otoka Brača poznat veći broj jezičnih značajki, govor mjesta Postira dosad nije zasebno proučen, pa jezično ruho ovih stihova iz pera Postiranina može ukazati na određene jezične činjenice svojstvene tomu mjesnomu govoru.

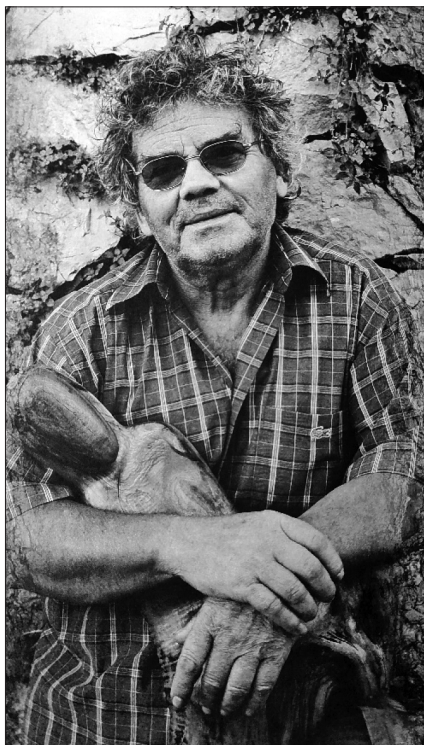
Ključne riječi: *Ive Marković Kora; govor Postira; brački govori; dijalektna književnost; južnočakavski dijalekt; čakavsko narječje.*

1. UVOD

Ive Marković Kora (1947. – 2017.), podrijetlom iz mjesta Postira na otoku Brača, bio je hrvatskim kiparom, a također se okušao u pisanju pjesama rabeći svoj materinski govor. Za života je kao dopisnik objavljivao tekstove u *Slobodnoj Dalmaciji*, *Vjesniku* te u *Večernjem listu*, a osobito se radovao pisanju za *Pomet*, podlistak *Slobodne Dalmacije*. Prva mu je čakavska zbirka pjesama *I blidi višta* objelodanjena 2001., a drugo je dopunjeno izdanje pod naslovom *I blidi, blidi višta* objelodanjeno 2017.

Zbirka pjesama *I blidi, blidi višta* iz 2017., čiji se jezik ovdje proučava, obasiže 112 stranica. *Predgovor* je o karakteru njegovih pjesama sastavila Lucija Puljak. Zatim slijedi 39 pjesama koje su podijeljene u tri cjeline: *Mojim drogima*, *Na škoju* i *Partenca* iz kojih se vide preokupacije ovog autora. Slijedi dio naslovljen *Rječnik*, koji je ustvari popis manje poznatih riječi. Dio *O kiparstvu Ive Markovića KORE* sastavio je Mario Leković, a na koncu se nalazi kraća bibliografija naslovljena *O autoru*, zatim i *Kazalo*.

Jezgrovito rečeno, prema riječima sastavljačice *Predgovora*, »...može se reći da je Ive Kora jednostavna i čista duša. I njegov doživljaj svijeta u ovim je pjesmama iskazan jednostavnim i jasnim, dobro izabranim jezičnim sredstvima. Zato stihovi dobro i iskreno zvuče. Nema kitnjastih i pretencioznih izraza, sladunjavih metafora« te dodaje: »...metrika Korinih stihova je uredna, ritmična struktura čvrsta. U skladu zvuka i značenja 'čakavska rič', kojom pjesnik suvereno vlada, dobila je pravi i neprolazni sjaj« (str. 7.).

Fotografija 1. Ive Marković Kora

Pjesme su napisane »autentičnom postirskom čakavicom«, kako tvrdi Puljak (str. 5.). Naime, čakavski su govori otoka Brača uglavnom dobro zastupljeni u dijalektološkoj literaturi, no pretežito svojim sumarnim pregledima izuzmu li se samostalni opisi pojedinih govora. Govor mjesta Postira sve do našega vremena nije istražen niti opisan,¹ pa ako se prihvati činjenica da dobro pisanje pojedinim mjesnim govorima može pružiti izvjesna saznanja o tim govorima, a uza sve ograde koje se mogu naći pri pretakanju žive riječi u pisani medij, vrijedno je razmotriti jezičnu stranu ovih stihova.

2. IZ FONOLOGIJE²

Dugi vokal *a* prešao je u *o*, npr. *dvô* (34), *spôsīt* (46), a nakon kasnijega kraćenja dugog *a* u postakcenatskim pozicijama sačuvana je njegova zatvorenost, npr. *čūvoj* 2sg. imper. (12), *drūgo* (*nevōja*) (60), *poglēdola* (28), *smēto* 3sg. praes. (48), *stīskon* 1sg. praes. (73), *vēlo* (*suzä*) (38).

Vokal *a* pod kratkim se akcentom u nefinalnim slogovima dulji u *ā*, pri čemu promjena kvanititete nije djelovala na promjenu kvalitete vokala *a*, npr. *blāgoslov* (20), *gāleb* (50), *izvādit* (10), *kāmen* (9), *mečāla* pr. r. f. sg. (12), *plāče* 3sg. praes. (10), *rādost* (18) (v. dio o akcentuaciji).

Kao u velikome broju čakavskih govora otoka Brača, i u govoru se mjesta Postira očekuje zatvoreniji izgovor vokala *ē* i *ō* (usp. Šimunović 2009: 21–22) mada to u korpusu nije naznačeno, npr. *dvōr* (67), *lancūnōn* 1sg. 'plahta' (88), *počēla* (66), *rēstēn* 1sg. praes. (82). Također se ne naznačuje zatvorenost kasnije pokraćenoga dugoga postakcenatskoga *o*, npr. u primjerima tipa *tēbon* (84) itd. Vrijednost vokala *ē* nakon skraćivanja u bračkim čakavskim govorima ostaje neutralnom.

Slogotvorno *r* sustavno je bez popratnoga vokala i uvijek je kratko: *držō* pr. r. m. sg. (14), *krstarīca* (18), *na pṛste* (12), *po krmī* (50), *prvī* (18), *sṛce* (28), *ūzbrdicu*

¹ Valja spomenuti sažet fonetski opis postirskoga govora koji se nalazi u okviru doktorske disertacije Zdravke Biočine *Prepoznavanje i akustička analiza govora otoka Brača*, obranjene 2019. U radu se Filipa Galovića *Iz bračke čakavštine: o govoru mlađih iz 2023.* podastiru osobitosti govora mlađega naraštaja na fonološkoj i morfološkoj ravni iz pet bračkih čakavskih naselja, uključiv naselje Postira.

² Sve su pjesme akcentirane, no na više su se mjesta potkrale omaške u bilježenju akcenata, npr. *dīlīli* (86) treba biti *dīlīli*; *gnjīzdō* (30) treba biti *gnjīzdō*; *govorīdu* (58) treba biti *govōridu*; *fōla* (76) treba biti *fōlā*; *Hočē* treba biti *Hōče* (88); *ličīli* (36) treba biti *ličīli*; *prežēnca* (74) treba biti *prežēnca*; *svēga* (25) treba biti *svēga*; u *bocūnu* (73) treba biti u *bocūnū*; *vṛīdnije* (75) treba biti *vridnīje* itd.

Asg. (79), *vr̥tīt* (67), kako je u svim bračkim čakavskim govorima izuzev govora mjesta Bola na južnoj strani otoka.

Svi su čakavski govori otoka Brača dijelom južnočakavskoga (ikavskoga) dijalekta, kao što je to postirski govor, a i poezija pisana tim idiomom: *bīdan* pr. Nsg. neodr. m. (67), *cvīt* (28), *čovīk* (42), *dicē* G (12), *dvī* (18, 60), *kolīna* Apl. (18), *līči* 3sg. praes. (26), *likōrī* Npl. 'liječnik' (60), *nikī* (*lerōj*) (44), *Po srīdī* (44), *potīroli* (30), *prīd ūru* (88), *priko škīne* 'leđa' (12), *razumīli* (79), *rīžen* 1sg. praes. (84), *starīji* (20), *tīlon* 1sg. (22), *u mīstu* (32), *vīk* (46), *zasvītīt* (18). U ikavskome su liku prisutni primjeri *gnjīzdō* (30),³ *jīdra* (54), dakle *i* se javlja i u slučajevima sa starim prijedlogom *jata* nakon palatala. Brački čakavski govori znaju i za manju skupinu ekavskih formi, npr. *cēsta*, *starešīna*, *telesō* itd., pa i u našeg autora čitamo ekavizam *ōbe* (36).

Šva je rezultirao vokalom *a*: *danās* (10), *maglā* (80), *otāc* (20), *vītar* (29), koje je naknadno moglo prijeći u *o*: *dōn* (28, 46), *jedōn* (44, 66), *ū son* (84).

Nazal se stražnjega reda *o* redovito reflektirao u vokal *u*: *būdu* (36), *gūba* 'nametnici, paraziti na biljci i životinji' (32), *klūko* 'klupko' (22), *kūs* 'komad' (16, 41), *na rūke* (14), *nōgu* Asg. (36), *ōbruči* Npl. (40), *prūt* (22), *tūgā* (46, 50), a vokal *u* potječe i od staroga slogotvornoga *l* (*j*): *pomūtīt* (36), *pūn* (74), *sūnce* (28, 54), *sužā* (38, 48).

Od prvorazredne je važnosti staročakavski prijelaz prednjega nazala *ę* u *a* (odnosno u *o*) nakon *j*, *č*, *ž*, koji se u bračkim čakavskim govorima svakako očekuje u nekoliko potvrda, zato i u pjesničkoj građi dolazi *jazīk* (76), *jazīka* Gsg. (76), ali *pōče* (72), *počēla* (66). U autora su zastupljeni i primjeri prednjega nazala *ę* u pozicijama u kojima je potpuno prirodan razvoj *e*, npr. *īme* (29, 74), *na pēte* (36), *sīme* (29, 75), *vrīme* (64).

Skup *vā* u pretežitome broju potvrda ima supstituciju u vokalu *u*: *u srīci* (25), *u stīnī* (76), *ušenāk* 'uš' (32), *ūvik* (14, 34, 50, 67) iako poneka potkrepa signalizira o razvoju *va*, npr. *vāze je dīl* (20), *vāze je za ženū* (20), tj. o jakoj čakavskoj vokalizaciji.

Brački čakavski govori u svima trima poznatim primjerima znaju za supstituciju stare korijenske sekvencije *ra* s *re*. I Ive Marković Kora bilježi dva primjera: *izrēsła* pr. r. f. sg. (34), *rēstēn* 1sg. praes. (82).

Autor navodi oblik *grēb* (22, 50), lik poznat bračkim čakavcima, kao i čakavcima na jugoistoku i susjednim štokavcima.

Čitamo u stihu *tēplu flañlu* (60), dakle s vokalom *e* u *tēplu* prema jednoj od starih dubleta **topl-/tepl-*.

³ Dakako, tu treba stajati *gnjīzdō*.

Konsonant *j* u protetskoj je službi evidentiran u gdjekojemu nalazu: *jīst* (64), *jōpet* (52, 64, 75).

Nisu rijetke eliminacije vokala, koje su sustavne u infinitivima i glagolskome prilogu sadašnjemu (v. dolje). Eliminacije su vokala ovjerene i u inicijalnim pozicijama, no one su fakultativne, npr. *nāko* (67), *vākega* (52), ali i *onāko* (74), *ovāko* (60).

Dodavanje je vokala notirano u nalazima poput *niza skāle* (26), *niza škrāpe* (56).

Primarnom je i sekundarnom jotacijom dentala *d* vrlo često dobiveno čakavsko *j*: (*kolōjne*) *ugrōjene* (58), *meju bōte* (56), *meju svīn* (27), *mlājega brāta* (20), *mlāji* (20), *ol žēje* (34), *orūje* (16), *prēje* Gsg. (22), *tūji* (50). Dobro je upozoriti na to da se fonem *j* pojavljuje i u primljenih riječi, npr. *četīri štajūnā* ‘sezona’ (18), *jāvla izīla* (16), *jīta* ‘kratko putovanje iz rasonode, izlet’ (22), *vijāja* Gsg. ‘putovanje’ (22). To svakako ne znači da se u bračke čakavske govore pored *j* mjestimice nije uvukao i fonem *đ* ili se sreće izgovor *d+j*. Usp. primjerice nalaze u govoru Donjega Humca: *mejōš*, *mlajarija*, *rōjāt*, *sāje* ‘čađa’ uz *izvāden* i *ugrōdjen* (Galović 2014: 244).

Ščakavske su forme redovite, kako je i očekivati na ovome području: *gōdišč* Gpl. (20), *godīšća* Npl. (22), *oprōščō* pr. r. m. sg. (89), *pripomīšču* 3pl. praes. (40), *ščapiča* Gsg. (16), *ščēta* (67), *ščōpōn* Isg. (86).

Čakavski je skup *žj* nastupio u primjeru *dažjīlo* pr. r. n. sg. (26).

U građi se razlikuju (*č*) i (*ć*), npr. *klečīn* 1sg. praes. (82), *ōči* (18), *od čovīka* (74); *obečāla* (68), *svīčā* (10), *trēčega* (72), *vočē* (66), pa *ć* treba čitati kao tipično čakavsko *í*, a *č* se izgovara mekše negoli u štokavskome. Premoćan broj čakavskih govora na Braču danas ima *í*, koji je »fonemska jedinica posebne artikulacije, arhaizam koji obilježava ČN kao zaseban sustav« (Lukežić 2012: 188) premda je u pojedinim govorima ovjeren i srednji *č*, kao npr. u govoru Milne: *brāčā*, *do kūče*, *obūč*, *vřčā* ‘vreća’ (Galović, 2012: 93).

Fonem *h* u bračkim je čakavskim govorima u svim pozicijama stabilan, pa tako i u pjesmama pisanim postirskim govorom: *čūha* Gsg. ‘blagi dašak vjetra, čuh’ (42), *dohodīla* ‘pristizati, dolaziti’ (46), *hodī* pr. r. m. sg. (14), *iz mīha* ‘mijeh’ (26), *krīha* Gsg. (41), *napūhō* pr. r. m. sg. (54), *o grīhū* (27), *ol hrēba* ‘gornji dio korijena stabla, donji dio debla’ (66), *potiho* pril. (12), *prōpuha* Gsg. (42), *smīhā* Gsg. (26), *strahūješ* 2sg. praes. (88), *u hlōdū* (9). U usamljenim je primjerima zamuknuo, npr. *ōdma* (36), kao i u određenim oblicima glagola ‘htjeti’, npr. *tī* pr. r. m. sg. (89), *tīli* pr. r. m. pl. (62).

Fonem *f* slične je sudbine kao i *h*, a uglavnom nastupa u primljenih riječi: *fermāla* (28), *fermāt* (41), *ferōta* ‘vlak, željeznica’ (79), *flocāt* ‘hvastati se, razmeta ti se (služeći se izmišljotinama, lažima)’ (75), *fortunōli* Npl. ‘jako olujno nevrijeme (na moru)’ (9), *frēgulica* ‘komadić, mrvica’ (41), *furbarīje* Gsg. ‘lukavstvo, prepre-

denost' (21), *iz faměje* (34), *konfin* 'katastarska općina' (64), *od fôrce* 'snaga, sila, jakost' (30), *portafôja* Gsg. 'novčanik' (25), *trěfi* pr. r. m. sg. (26), *u frŕutu* 'plod, voće' (33).

Skup *hv* svodi se na fonem *f*: *fôlă* (76), *zafôlît* (75).

U prezentskoj se osnovi glagola prefigiranih od glagola 'ići' redovito ostvaruje skup *jd*: *dôjde* (21, 28), *dôjdedu* (89). U infinitivima glagola toga tipa nema skupa *jt*, npr. *dôć* (68), što je sasvim prirodno za ovo područje.

Čitamo *poštêne/rûke* (14) i *poštîvô san i mêne su drŕgi* (89), gdje je očigledno da je stari skup *čt* prometnut u *št*.

Fonem *l* konsekvntno prelazi u *j*: *čejôdê* (75), *jŭbîla* (28), *jŭbôv* (86), *jŭđima* (75), *naprâvjen* (20), *na zemjî* (14), *nevôje* Gsg. (20), *pôsteja* (12), *prîjateji* Npl. (89), *stâvjen* (20), *vôja* (42), *zemjê* Gsg. (58), *žŭjo* 3sg. praes. (48). U pojavnica *biljêt* (21) i *vôljen* pr. t. Nsg. neod. m. (89) bit će riječ o neslivenu izgovoru.

U materijalu je sustavno zastupljena neutralizacija finalnoga *m* u *n* u nastavcima i nepromjenjivim riječima, kao u svim govorima na otoku Braču: *dêkon* Isg. (86), *obrâzon* Isg. (54), *pôdên* Isg. praes. 'pasti' (82), *progucôn* Isg. praes. 'progutati' (79), *sa svojîn penšîrôn* (16), *u godîšćiman ovîn* (84), *životôn* Isg. (56).

Konsonant *l* na kraju sloga ostaje neizmijenjen u imenica: *bavŭl* 'sanduk, škri-nja' (18), *dîl* (16), *kampanêl* 'zvonik' (75), *krtôl* 'vrsta okrugle pletene košare' (41), *tinêl* 'primaća soba' (44), *žmŭl* 'čaša' (70, 72) dok je u pr. r. m. sg. redovito otpao: *čêko* (28), *čŭ* (12), *dô* (10, 48), *hodî* (14), *largôvô* 'udaljavati, odmicati' (48), *môgo* (10), *nosî* (86), *obîsi* (29), *ôbli* (36), *odlŭčî* (36), *odrîšî* (46), *osvanû* (76), *pôče* (72), *pribîro* (38), *promînû* (80), *volî* (89). Inače je u čakavskim govorima otoka Brača konsonant *l* na početku finalnoga sloga imenica, pridjeva i priloga te na početku medijalnoga sloga osnove riječi dobro sačuvan dok se u pr. r. m. sg. obično reducira izuzev ponekoga govora u ponekome primjeru gdje se očito zadržao kao petrefakt, npr. u govoru Ložišća (Galović; Valerijev 2021: 28) ili Dračevica (Šimunović 2009: 25).

Zamjenička je osnova *văs-* izmijenjena u *sv* nakon iščeznuća poluglasa i meta-teze: *ol svêga* (29), *svâki* (40), *svâkega* (62), *u svê* (22).

U nekim je primjerima u čakavskim govorima otoka Brača živ skup *čr*, a u nekim je prometnut u *cr*. Tako, primjerice, u Pražnicama čujemo *črîvo*, *črjenîca*, *črŭv*, *učr̂pot*, ali *crŭŭvina* 'crni, gusti oblaci', *pocrvenîl* (Galović 2017: 101). U građi su prisutne jedino potvrde sa skupom *cr*: *crjêno je pitûra* (75), *cŕnon piturônu* (26), *jôpet je svê u crjenô* (75).

U bračkim je čakavskim govorima čakavska značajka slabljenja napetosti za-tvorenoga sloga širega domašaja, pa je i u korpusu, doduše nesustavno, ta pojava bilježena. Slabljenje je afrikate *č > š* ovjereno u *na mâšku* (75), *kovôškega* (79), *zâgrebaško (jŭtro)* (88) dok je slabljenje okluziva *d > l* ovjereno u *ôlma* (64). Često

se bilježe i promjene tipa: *kal je sùtra* (28), *kal se rastržnìla* (67), *ol kùsa* (34), *ol svèga* (29), *pol česmìnu* (42).

Obilato su zastupljeni primjeri redukcije prvoga člana inicijalnih konsonantskih skupova sastavljenih od ploviza i drugoga opstruenta: *čelà* (28), *čêr* (62), *šenice* Gsg. (64), *tića* Gsg. (30).

Kada su u pitanju skupovi *šk*, *šp*, *št* u primljenih riječi, oni su frekventni u nizu hrvatskih govora sviju narječja, pa se mnoge potvrde susreću i u raspoloživu materijalu: *škìnu* Asg. 'leđa' (41), *zaskùri* 3sg. praes. 'zatamnjeti se, zamračiti se (o nebu)' (75); *dišpèta* Gsg. (10), *šparenjòdu* 'štedjeti' (9); *koštàla* 'pristati, zaustaviti se' (80), *kuntreštàt* 'proturječiti' (46), *štivàle* Apl. 'čizma' (70), *šùšta* 'opruga' (44).

Brački čakavski govori znaju za asimilacijske i disimilacijske procese. Kontaktnu asimilaciju prezentiraju nalazi *š njima* (34), *š njìn* (46), no do distantne asimilacije nije došlo u *osūšìlo* (54), *sūše* Npl. (34).

Konsonantski je skup *gn* prešao u *gñ* u (*dvo*) *gnjòja* (16) te u *gnjìzdò* (30).⁴

Nazalni je sonant *ñ* u *ditìnstva* Gsg. (76) izmijenjen u *n*.

Skup *st* metatezom je dao *c* u leksemu *caklò* (88).

Govor je Postira troakcenatski – kratki silazni (*à*), dugi silazni (*â*), neoakut (*ã*).

Distribucija je akcenata pretežito slobodna, odnosno svaki od akcenata može stajati u inicijalnoj, medijalnoj i finalnoj poziciji u riječi:

– *pòsteji* Lsg. (82), *vìdila* (46); *dvojìcu* (74), *poslùšot* (60), *trajèkte* Apl. (70); *gorà* (80), *konopà* Gsg. (16), *pakèt* (21), *skalàt* 'spustiti, skinuti' (18); *lòt* 'igra na sreću, lutrija' (36), *svè* (50);

– *kvòdra* Gsg. '1. uokvirena slika; 2. okvir za sliku' (20), *rùke* Npl. (82); *lavùru* Lsg. 'posao, rad' (66), *pokòjnika* Asg. (62), *prvèga* (22); *kapitòn* (50), *nakrcò* 3sg. praes. (54), *zvìzdòn* 'jaka žega, nesnosna vrućina, pripeka' (42); *svît* (46), *vìk* (46), *zèb* 'zebnja' (50);

– *nàšega* (25), *tèški* pr. Nsg. odr. m. (79), *vèžena* pr. r. Nsg. neod. f. (54); *jednèga* (42), *odrìši* 3sg. praes. (54), *ostàvit* (42); *marangùn* 'drvodjelac, stolar' (66), *mučì* 3sg. praes. (54), *suzòn* Isg. (52); *dìl* (44), *križ* (50), *trùd* (41).

Izdvaja se situacija s vokalom *a* pod kratkim silaznim akcentom. Naime, kratki silazni akcent na vokalu *a* može stajati u jedinome ili finalnome slogu dok se u inicijalnome ili medijalnome slogu u pravilu ne javlja (v. dolje).

Duljine se pred akcentom čuvaju dok su nakon akcenta sustavno utrnute. Ako je suditi na temelju materijala, duljine se pred akcentom u postirskome govoru mogu javiti ispred sviju akcenata: *dūšà* (26), *na težòkù* (40), *nòròda* Gsg. (74), *pòdè* 3sg.

⁴ Spomenuto je da leksem mora glasiti *gnjìzdò*.

praes. (32), *u dvōrū* (38); *jūbōv* (86), *lancūnōn* Isg. (88), *pripīšō* pr. r. m. sg. (88), *promīnū* pr. r. m. sg. (80); *dūšōn* Isg. (22), *nōdē* Gsg. (82), *tūgē* Gsg. (29).

Kako je vidljivo, nestabilan je sekundaran slijed predakcenatske duljine i neoakuta prisutan u govoru. Međutim, pored gore navedenih primjera *dūšōn* Isg. (22), *nōdē* Gsg. (82), *tūgē* Gsg. (29), dolaze i primjeri tipa *dušē* Gsg. (25), *nodē* Gsg. (82).

Kod *e*-glagola nahodimo kraćinu: *tūčē* (42), *zapletē* (16), kako se i očekuje za bračke čakavske govore (Kapović 2015: 367–370).

Sufiks *-ić* u čakavskim govorima može biti dug ili kratak (usp. Kapović 2015: 191–192), a u korpusu je obično kratak: *cviṭić* (28), *šćapičća* Gsg. (66), *u vragičća* (66).

Preskakanje je akcenta na proklitiku, tj. neoslabljeno pomicanje akcenta, evidentirano u pokojemu primjeru: *prīd noge* (50), *ū hlod* (42), ali i *iz pōja* (67), *ol dvī* (41).

Kod pojedinih se zamjeničkih oblika na prijedlogu javlja neoakut: *nōnje* (44), *ūnje* (44),⁵ *zō me* (9, 80).

I enklitike mogu biti pod akcentom: *če nṵj otāc jēmō* (20), *če sū je ašīštīli* (34).

Povlačenje je akcenta očekivano potvrđeno u *nē znoš* (22).

Spomenuto mlađe duljenje vokala *a* pod kratkim silaznim akcentom u svim pozicijama osim u jedinoj ili finalnoj zahvaća i postirski govor: *izvādīli* (45), *klāpon* Isg. (67), *māslina* (34), *ostāne* (29), *prīstrāšit* (60), *rāja* Gsg. (48) pored *krmā* (26), *maglā* (80), *ondā* (86), *rāt* (20).

Zastupljeno je duljenje pred sonantom koje je dalo dugi silazni akcent: *divōjka* (26), *pūn* (74), *Rōj* (38), *sūnce* (28, 54).

Brački, hvarski i viški govori znaju i za duljenje pred zvučnim konsonantima, koje također daje dugi silazni akcent: *grēb* (22, 50), *klūko* (22), *obrōz* (38), *susīd* (88).

3. IZ MORFOLOGIJE

Imenica je *zvōn* muškoga roda: *vēli zvōn* (50). Imenica *ricēta* (61) 'recept' pripada imenicama *e*-vrste, jednako kao i imenica u značenju 'kći': *ōbe cēre* (36). *Bōl* je ovdje muškoga roda: *do bōla* (52).

U instrumentalu jednine imenica *a*-vrste alterniraju nastavci *-on* i *-en*, ovisno o konsonantu kojime završava osnova: *krōkon* 'korak' (52), *obrāzon* (54), *šćōpōn* (86), *zřcalon* (44); *šćapičen* (67), no nađe se i poneko odstupanje, npr. *jōjon* Isg.

⁵ Trebalo bi biti: *nō nje*, *ū nje*.

(30). U nekim, pak, bračkim čakavskim govorima *-on* može i prevladati, npr. u ložiškome: *brõjon*, *kozliõn*, *sûncon*, *štapliõn*, *õcon* (Galović; Valerijev 2021: 37, 39) ili u sutivanskom: *kovãcõn*, *nõžõn*, *sřcon*, *žumãncon* (vlastiti podatci). Imenice *e*-vrste imaju uobičajeno *-on*, npr. *rõbon* (74). Za imenice *i*-vrste dolaze potkrepe *jubãvju* (84) i *sviřcu* (58).

Brački čakavski govori ne podnose proširke *-ov/-ev-* u množinskim oblicima jednosložnih i dijela dvosložnih imenica muškoga roda, pa su i u materijalu kratke množinske forme uobičajene: *grõde* Apl. (38), *krãje* Apl. (50), *krãji* (22), *mĩsi* (41), *põsle* Apl. (18), *rõge* Apl. (36).

U genitivu množine imenica *a*-vrste i *e*-vrste obični su nulti nastavak i nastavak *-i/-ih*: *črčõjok* ‘cvrčak’ (42), *jãnjoc* (70), *uřẽnok* ‘uš’ (32); *dõlori* (20), *postõli* ‘cipe-la’ (36), *škercih* ‘šala, nepodopština’ (10), *vapõrih* ‘parobrod’ (20), *žnjõtih* ‘golijen’ (52); *nřĩdor* ‘njedra’ (26); *duřic* ‘stijenj, fitilj, žižak’ (44), *katrĩdi* (44), *nogãvic* (52), *rřk* (58), *motĩk* (82), *nõg* (86). Kako je vidljivo na temelju građe, Postirani očito zaziru od nastavka *-a*, kao i svi Bračani čakavci.

Dativ, lokativ i instrumental množine imenica *a*-vrste unificirani su u sinkretič-kome nastavku *-ima*, kojemu može prionuti navezno *n*: *vapõrima* ‘parobrod’ (46); *godřřcĩman* (84), *godřřcĩma* (67). U imenica je *e*-vrste ovjeren isti nastavak, npr. *bõtima* ‘val, udarac’ (26), *ručĩcima* (82), *skũliman* ‘škola’ (27), *škãjima* ‘sitno, oštro kamenje’ (82), a bilježi se i nastavak *-ami*: *rukãmi* (16). Brački čakavski govori znaju i za nastavak *-on*, npr. *kozõn*, *nogõn* itd. Može se reći da je u velikome broju bračkih čakavskih govora u imenica *e*-vrste čest *-ima*, a i *-ami* i *-on* nisu rijetki, no njihov distribucijski kriterij nije jasan pa se čuju različiti nastavci u istim primjerima, npr. *ženĩma*, *ženãmi*, *ženõn* (usp. Galović 2014: 253; Galović; Valerijev 2021: 40).

U instrumentalu jednine lične zamjenice za 2. lice nastupa lik *tẽbon*, dakle oblik s osnovom *teb-* unesenom prema genitivu jednine: *tẽbon* (84).

U dativu, lokativu i instrumentalu 1. lica množine potvrđen je stari instrumen-talni oblik: *nãmi se parĩlo* (18), *o nãmi i njima* (58), što nije neobično u čakavskim idiomima na Braču pored lika *nõn*.

Nenaglašeni oblik osobne zamjenice *ona* u dativu množine glasi *njoj*: *dõ njoj je sřce* (28), *nosĩ njoj je bõřsu* (86), *parĩ da njoj se prřši* (54). U bračkim su čakavskim govorima danas potvrđeni i drugi oblici, npr. *nu*, *ũu*, *ĩon*.

U mnoštvu se bračkih čakavskih govora javlja metateza oblika *ih*, pa i kod našeg autora čitamo: *da hi nř potřĩba* (46), *kakõ smo hi potřĩroli* (30).

U povratne je zamjenice interesantno zamijetiti instrumentalni lik *sõbon* (74), dakle sa starom osnovom *sob-*: *sõbon* (74).

Zabilježene su pokazne zamjenice *onĩ*, *tĩ* u značenju ‘onaj’, ‘taj’: *onĩ rãt* (20), *tĩ vřcni bõj* (58). Tim oblicima može prionuti navezno *n*, npr. *řũškolo sel da je tĩn i tĩn* (74). U Bračana je čakavaca često *(o)nĩ(n)*, *(o)tĩ(n)*.

Čakavska zamjenica *če* nastupa kao upitna i odnosna: *Če sě dogodilo?* (67), *da se nī znālo/če jě bīdnega svě dopālo* (74), *po krmī če nestāje morēta* (50), *ovō prispodoba/če mī je provjāla nōna* (32), a bilježi se i *ča*: *Ukōzō jelča jě pajōla* (48). Ta se zamjenica u zavisnoj rečenici u funkciji veznika može odnositi i na 'živo', npr. *brāt/ča jě išo u Čile* (20), *ženā/čā mīslī nō me* (9). Zamjenica *čo*, pak, izražava upitnost sa značenjem 'što?', npr. *A čō da se vrōtin?* (79), a potvrđena je i kao neodređena zamjenica u značenju 'nešto, išta': *Jě te čō bolī?* (79). Trojake varijante *ča*, *če* i *čo* spominje i Biočina za govor Postira (2019: 100).

U red čakavskih odlika idu i kompoziti nastali od prijedloga i akuzativa zamjenice *ča*. Čakavska je realizacija *zōč* evidentirana u korpusu: *nīsmo⁶ znāli zōč* (86), *sōmo pensōn zōč* (25).

Rabi se zamjenički pridjev *kakov*: *ma kakōva dežgrācija/kakōva ščēta* (67).

Bilježe se pokazni zamjenički pridjevi *tāki* 'takav' i *vāki* 'ovakav': *nī tāke bīlo* (27), *tāke pensīrē* (22), *tāki rōd* (32); *vākega lavūra* (52), *vākega mīra* (42).

Zamjenica *ništō* javlja se u značenju 'nešto': *ništō bōje* (20), *ništō gōdišč* (20). U značenju 'ništa' redovito je *nīšta* (25).

U kosim padežima pridjevsko-zamjeničke paradigme muškoga i srednjega roda gospodare nastavci palatalne promjene, npr. *jednēga* (26), *māterinega* (76), *nōvega* (54), *prvēga* (22), *pūstega* (64), *tēga* (25, 32), *ūčenega* (76), *vākega* (42, 52), *vēlega* (30); *drūgemu* (62), *ovēmu* (40), *svākemu* (67). U ženskome je rodu u primjerima tipa *u glōvī svojōj* (82), *u nāšoj kālī* (66) očigledno *-oj*, dakle nema tipa *u tvojon duši*. Tip *u tvojon duši* rijedak je na Braču i nakalemljen je na svega poneki govor na istočnoj strani otoka, npr. na govor Pučišća: *na sūhon škrāpi*, *u bilon pīni* (Martinić 2017: 192).

Komparativi se tvore pomoću sufikasa *-j-* i *-ij-*: *dūžji* (50); *crjenīje* pr. Nsg. neod. n. comp., *vridnīje* pr. Nsg. neod. n. comp. (75).

Infinitivi su dosljedno apokopirani: *čūt* (9), *fālīt* (75), *izīst* (68), *izvādit* (10), *polīt* (32), *pomōć* (67), *prilēć* (42), *veličāt* (75), a bitno je istaknuti, kako napominje Biočina (2019: 99), da su frekventni i primjeri tipa *nasmija* 'nasmijati', *re* 'reći', *opisa* 'opisati', što nije neobično u govorima ovoga otoka.

Potvrda *iskrēnūla* upućuje na postojanje morfema *-nu-* u glagola II. vrste, kako se očekuje u većini čakavskih govora otoka Brača.

U 3. licu množine prezenta zastupljeni su nastavci *-du*, *-u* i *-ju*: *bolīdū* (10), *čēkoju* (22), *čapōju* 'hvatati, loviti' (40), *fermōju* 'zaustavljati' (40), *govōridu* (70), *hāju* 'obraćati pažnju, mariti, hajati' (62), *ležīdū* (32), *miritāju* 'zavređivati, zasluživati' (62), *mōlidu* (73), *nabīju* (40), *plāču* (73), *pripomišču* 'pomicati, premještati'

⁶ Svakako treba biti *nīsmō*.

(40), *pròstredu* (40), *pùču* ‘pucati’ (72), *staviju* ‘stavljati’ (40), *šparenjôdu* ‘štedjeti’ (9), *vîdidu* (73). Slična je situacija i kod drugih Bračana čakavaca. Ističem da u korpusu, pa ni u drugim bračkim čakavskim govorima nije u porabi nastavak *-e*.

Za zanijekane se oblike prezenta glagola *bît* sreću ove potkrepe: *nîsôn* (25), *nîsmô* (30, 86), *nî* (36, 64), *nîsù* (41, 74).

Naročito su važni prezentski oblici glagola **gresti* u značenju ‘ići, hodati’: *grên* (82), *grê* (60).

Značenje ‘imati’ pokriva glagol *jemât*, pa odatle oblici *jemâli* (22), *jêmo* 3sg. praes. (46), *jemô* pr. r. m. sg. (46).

Autor bilježi oblik *počije* 3sg. praes. (54) u značenju ‘počiva’, a riječ je o specifičnoj tvorbi iterativnih prezenta svojstvenoj dijelu južnočakavskih govora. Takvi su oblici veoma obični u bračkim čakavskim govorima.

Glagolski prilog sadašnji svršava na *-ć*: *čêkojuć* (29), *hājuć* (56), *môleć* (33).

Ovjereni su čakavski oblici glagola *bît* za tvorbu kondicionala, što je očekivano: *pîsô bin* (88), *kal bimo učinîli* (66), *ûvik bimo naučili* (66), *kakô bidu kojî tîli* (62), *sêli bidu* (18), *znâle bidu mu ôči zasvîlîit* (18).

Interesantni su pojedini prilozi: *bokûn* ‘1. malo; 2. štogod, nešto’ (41), *brž* ‘možda, valjda, moguće’ (86), *nôse* ‘natrag, nazad’ (36), *tôt* ‘na tome mjestu, tu’ (48). Prilog *drêto* (14) može imati više značenja, a u stihovima dolazi u značenju ‘uspravno’.

Prijedlog u značenju ‘oko’ glasi *kolo* (60). Lik *defôra* (72) romanskoga je postanja i ovjeren je kao prijedlog u značenju ‘s vanjske strane, iza’.

Veznik *vêngo* (64) nastupa u značenju ‘nego’, a veznik *dûnkve* (32) u značenju ‘dakle’.

Čestica *barênko* (29) pokriva značenje ‘bar, barem’.

4. ZAKLJUČAK

Ive Marković Kora (1947. – 2017.), inače kipar iz mjesta Postira na otoku Braču, okušao se u pisanju pjesama svojim materinskim govorom. Prvu je čakavsku zbirku pjesama *I blidi višta* objelodanio 2001., a drugo je dopunjeno izdanje pod naslovom *I blidi, blidi višta* objelodanio 2017. U ovome se radu analiziraju jezična obilježja Markovićeve zbirke iz 2017. Podastiru se pojedine značajke vezane za vokalizam (slogotvorni *r*, odraz *jata*, *šva*, nazala stražnjega reda i slogotvornoga *l*, prednjega nazala, slijeda *və*, prijelaz *ra > re*, leksem *greb*, prisuće primjera tipa *tepal*, protetski *j*, redukcije i dodavanja vokala), konsonantizam (rezultat polaznoga *đ* i sekundarnoga skupa *daj*, rezultat **stj = *skj*, kao i **zdj = *zgj*, razvoj ishodišnoga *í* i sekundarnoga skupa *taj*, status fonema *h* i *f*, primjeri

tipa *dojde*, promjene $l > j$ i $m > n$, status finalnoga *l*, status skupa *čr*, čakavsko slabljenje napetosti, skupovi *šk*, *šp*, *št* u primljenih riječi, asimilacije, disimilacije i ostale promjene), akcentuaciju (inventar, distribucija, status predakcenatskih i postakcenatskih duljina, preskakanje akcenata, duljenje $\ddot{a} > \tilde{a}$, duljenje pred sonantom i pred zvučnim konsonantom, druge akcenatske zamjedbe). Od morfoloških se značajki usmjerilo na imenice (nastavak u Isg. imenica sviju rodova, kratke množine, nastavci u Gpl. i u DLipl. imenica sviju rodova), zamjenice (bitne posebnosti u ličnih zamjenica, povratne zamjenice, pokaznih zamjenica, upitnih i odnosnih, pojedinih neodređenih), nastavke pridjevsko-zamjениčke deklinacije, pridjeve (tvorba komparativa), glagole (infinitiv, glagoli II. vrste, nastavci u 3pl. praes., iterativni prezenti, glagolski prilog sadašnji, kondicional), specifične likove priloga, prijedloga, veznika i čestica. Iako su o čakavskim govorima otoka Brača poznate važnije jezične odlike, veći broj govora dosad nije izdvojeno istražen pa time ni samostalno opisan, kao ni govor mjesta Postira. Stoga, a uz određenu opreznost, poezija proistekla iz pera izvornoga Postiranina može pružiti izvjesna saznanja o tome mjesnome govoru.

OGLED POEZIJE

Nôno

*Na zemlji se rodî
 Pomâlo i zgòbjeno
 je hodî
 da bi je bôje ćuî
 da njoj se veselî.
 Ma držô se je drêto
 znô je za pravîcu
 i ùvik punêga kurâja
 ukôzât krivîcu.
 Za skalât beritu
 nî glêdo na ditu
 nego na rûke
 rûke od lavûra
 rûke od mûke.
 Na onê poštêne
 rûke.*

LITERATURA

- Biočina, Z. (2019). *Prepoznavanje i akustička analiza govora otoka Brača*. Doktorski rad (u rukopisu). Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Finka, B. (1971). Čakavsko narječje. *Čakavska rič – polugodišnjak za proučavanje čakavske riči*, 1, 1, 11–71.
- Galović, F. (2012). Fonološke značajke govora Milne na otoku Braču. *Čakavska rič – polugodišnjak za proučavanje čakavske riči*, 40, 1–2, 87–101.
- Galović, F. (2013). Prilog istraživanju jezika hrvatske dijalekatske poezije: bračko čakavsko pjesništvo. *Croatica et Slavica Iadertina*, 9, 1, 83–98.
- Galović, F. (2014). Govor Donjega Humca. *Jezikoslovlje*, 15, 2–3, 231–267.
- Galović, F. (2016). Stjepan Pulišelić i *Glos sa škrop*. *Čakavska rič – polugodišnjak za proučavanje čakavske riči*, 44, 1–2, 141–176.
- Galović, F. (2017). Fonološki sustav prazničkoga govora. *Fluminensia*, 29, 2, 91–109.
- Galović, F.; Valerijev, P. (2021). *Rječnik govora mjesta Ložišća na otoku Braču*. Zagreb: Hrvatsko katoličko sveučilište.
- Galović, F. (2023). Iz bračke čakavštine: o govoru mlađih. U B. Morić-Mohorovičić i A. Vlastelić (ur.). *Širinom filološke misli. Zbornik u čast Diani Stolac*, 158–174. Zagreb – Rijeka: Hrvatska sveučilišna naklada – Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci.
- Hraste, M. (1940). Čakavski dijalekat ostrva Brača. *Srpski dijalektološki zbornik*, 10, 3–66.
- Jutronić, D. (2010). *Splitki govor. Od vapura do trajekta. Po čemu će nas pripoznavat*. Split: Naklada Bošković.
- Kapović, M. (2015). *Povijest hrvatske akcentuacije. Fonetika*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Lisac, J. (2009). *Hrvatska dijalektologija 2. Čakavsko narječje*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- Lukežić, I. (2012). *Zajednička povijest hrvatskih narječja: 1. Fonologija*. Rijeka: Hrvatska sveučilišna naklada – Filozofski fakultet – Katedra Čakavskog sabora Grobnišćine.
- Lukežić, I. (2015). *Zajednička povijest hrvatskih narječja: 2. Morfologija*. Rijeka: Hrvatska sveučilišna naklada – Filozofski fakultet – Katedra Čakavskog sabora Grobnišćine.
- Martinić, J. (2017). Jezične osobitosti dijalektalnoga pjesništva Vlaste Vrandečić Lebarić. *Čakavska rič – polugodišnjak za proučavanje čakavske riči*, 45, 1–2, 173–204.
- Moguš, M. (1977). *Čakavsko narječje. Fonologija*. Zagreb: Školska knjiga.
- Šimunović, P. (2009). *Rječnik bračkih čakavskih govora*. (2. izd.). Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.

IZVOR

- Marković Kora, I. (2017). *I blidi, blidi višta*. (2. izd.). Postira: Zaklada Otok Brač – negdje između mora i zviijezda.

THE LOCAL DIALECT OF POSTIRA ON THE ISLAND OF BRAČ IN THE POETRY OF IVE MARKOVIĆ KORA

Summary

The paper analyzes the language of the collection of poems *I blidi, blidi višta* by Ivo Marković Kora, an author from Postira on the island of Brač, who wrote poetry in his native language, on the phonological and morphological level. Although a large number of linguistic features are known about the Chakavian dialects of the island of Brač, the dialect of Postira has not been studied separately so far, so the linguistic style of these verses written by a Postiranian can point to certain linguistic facts characteristic of that local dialect.

Key words: *Ive Marković Kora; Postira speech; Brač languages; dialect literature; South Chakavian dialect; Chakavian dialect.*

LA PARLATA DEL PAESE DI POSTIRA SULL'ISOLA DI BRAČ NELLA POESIA DI IVE MARKOVIĆ KORA

Riassunto

Nell'articolo si analizza a livello fonologico e morfologico la lingua della raccolta di poesie *I blidi, blidi višta* di Ive Marković Kora, autore originario del paese di Postira sull'isola di Brazza, che scrisse poesie nella sua parlata maternoale. Sebbene si conosca un gran numero di caratteristiche linguistiche delle parlate ciaEave dell'isola di Brazza, la parlata di Postira non è stata oggetto particolare di studio, e la veste linguistica di questi versi dalla penna di questo poeta nativo di Postira può rivelare certe qualità linguistiche proprie di questa parlata locale.

Parole chiave: *Ive Marković Kora; parlata di Postira; parlate di Brazza; letteratura dialettale; dialetto ciacavo meridionale; idioma ciacavo.*

Podatci o autoru

Izv. prof. dr. sc. Filip Galović zaposlen je na Hrvatskome katoličkome sveučilištu u Zagrebu, a vanjskim je suradnikom Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Predaje kolegije pretežito iz područja jezikoslovlja na prijediplomskoj, diplomskoj i poslijediplomskoj razini. U znanstvenome se radu bavi jezikoslovnim temama, s osobitim usmjerenjem na dijalektologiju.

E-adresa: filip.galovic@unicath.hr